

Ірина Берестова

кандидат юридичних наук, доцент,
заслужений юрист України,
провідний науковий співробітник
відділу організації наукової діяльності
Національної академії внутрішніх справ
(м. Київ, Україна)
erevna@ukr.net

УДК 342.111.2:347.97/99:347.98

ВИСНОВОК СУДУ ПРО СУПЕРЕЧНІСТЬ ЗАКОНУ КОНСТИТУЦІЇ УКРАЇНИ: РИЗИКИ У ПРОЦЕДУРІ ЗВЕРНЕННЯ ДО ВЕРХОВНОГО СУДУ

АНОТАЦІЯ. Головним моментом другого етапу судово-конституційної реформи в Україні можна вважати прийняття довгоочікуваних змін до процесуального законодавства (зокрема до Цивільного процесуального кодексу України, Господарського процесуального кодексу України, а також Кодексу адміністративного судочинства України), які набрали чинності 15 грудня 2017 р. із початку роботи Верховного Суду. Внесені зміни торкнулися також процедури звернення судів системи судуострою до Верховного Суду у разі висновку перших щодо неконституційності законів, які мають бути застосовані до спірних відносин. У статті досліджується можливість особи (за допомогою міждисциплінарного, системного методів і методу моделювання) захистити порушене конституційне право у зв'язку із наявністю окремих положень законів, зміст яких не відповідає Конституції України, на її погляд, ще під час судового захисту у порядку цивільної юрисдикції.

Мета статті полягає у тому, щоб дослідити переваги і ризики процедури звернення суду системи судуострою до Верховного Суду у зв'язку із висновком суду, який розглядає справу, про неконституційність закону, що має застосовуватися до спірних відносин.

Обґрунтовується фактичне введення презумпції неправового закону, підкреслюється ризик ослаблення прямої дії норм Конституції України, нівелювання конституційного принципу верховенства права й обов'язковості прийнятого судового рішення до виконання, а також порушення балансу поділу влади.

Сформовано висновок, що нормативне закріплення подальших прямих процесуальних дій суду зі звернення до Пленуму Верховного Суду для вирішення питання про внесення у Конституційний Суд України (КСУ) подання про неконституційність закону, що відноситься до юрисдикції КСУ, за своєю суттю є неприйнятними і такими, що підривають незалежність ухваленого судом рішення і в подальшому призведуть до переоцінки цього рішення по суті у позапроцесуальному (квазіпроцесуальному) порядку. Такий висновок ґрунтується на тому, що Пленум Верхов-

© Ірина Берестова, 2018

ного Суду не є судовим органом, який переглядає справу по суті у процесуальному порядку.

Констатується, що суд системи судоустрою нижчого рівня виступає неналежним суб'єктом для формування висновку про неконституційність закону, а не сумніву у цьому, про що вказує в конкретному рішенні суду по суті цивільного спору до відкриття конституційного провадження у цій справі.

Ключові слова: неконституційність закону; позапроцесуальний спосіб; неправовий закон; Конституційний Суд України; Верховний Суд, Пленум Верховного Суду; пряма дія норм Конституції України.

В умовах ускладнення системи та структури правовідношень, що виникають при судовому захисті прав і свобод осіб у порядку різних видів судочинства, взаємозв'язок цивільного судочинства і конституційного провадження реально простежується в судовій практиці й частково закріплений у нормах права, однак ще не отримав належного наукового осмислення.

Проблеми конституційного судочинства, конституційного процесу, цивільного судочинства та, зокрема, питання правового регулювання і захисту публічних інтересів, постійно перебувають у колі наукової уваги під різними кутами дослідження і розв'язання проблем із боку вітчизняних та зарубіжних науковців, зокрема: Ю. Бауліна, В. Бринцева, Є. Бурлая, І. Венедіктової, С. Головатого, К. Гусарова, О. Захарової, В. Кампа, М. Козюбри, В. Комарова, В. Лемака, Д. Луспеника, М. Мельника, Л. Москвич, В. Мусіяки, М. Орзіха, В. Погорілка, П. Рабіновича, Я. Романюка, М. Савчина, А. Селіванова, І. Сліденка, П. Стецюка, Ю. Тодики, О. Тупицького, С. Шевчука, Ю. Шемшученка та ін.

Утім, можливість особи захистити порушене конституційне право у зв'язку з наявністю окремих положень законів, зміст яких не відповідає Конституції України, на її думку (що само по собі становить суспільний інтерес при правовому регулюванні відносин), ще під час судового захисту у порядку цивільної юрисдикції, сьогодні не була предметом належної наукової уваги в умовах нового процесуального законодавства.

Мета дослідження полягає у розкритті переваг і ризиків процедури звернення суду системи судоустрою до Верховного Суду у зв'язку із висновком суду, який розглядає справу, про неконституційність закону, що має застосовуватися до спірних відносин.

Головним моментом другого етапу судово-конституційної реформи в Україні можна вважати прийняття довгоочікуваних змін до процесуального законодавства. Так, 15 грудня 2017 р. із початку роботи Верховного Суду набрав чинності Закон України від 3 жовтня 2017 р. № 2147-VIII «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України,

Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів”¹. Цим законодавчим актом викладено у новій редакції Цивільний процесуальний кодекс України (далі – ЦПК України), Господарський процесуальний кодекс України (далі – ГПК України), а також Кодекс адміністративного судочинства України (далі – КАС України). Крім того, суттєвих змін зазнало кримінальне процесуальне законодавство України.

Серед істотних новел цивільного процесуального законодавства, які, хочеться сподіватися, отримають органічне й однозначне впровадження у практичній діяльності судів, слід зупинитися на маленькому застереженні, внесеному законодавцем у частині дотримання принципу верховенства права і законодавства, відповідно до якого суд вирішуватиме спори.

Йдеться про ч. 6 ст. 10 ЦПК України (у редакції від 3 жовтня 2017 р.):

<...> 6. Якщо суд *доходить висновку*, що закон чи інший правовий акт суперечить Конституції України, суд не застосовує такий закон чи інший правовий акт, а застосовує норми Конституції України як норми прямої дії. У такому випадку суд *після* ухвалення рішення у справі звертається до Верховного Суду для вирішення питання стосовно внесення до Конституційного Суду України подання щодо конституційності закону чи іншого правового акта, вирішення питання про конституційність якого належить до юрисдикції Конституційного Суду України (курсив наш. – І. Б.)².

Одразу слід наголосити, що аналогічні зміни відбулися і в інших процесуальних кодексах, за винятком КПК України.

Вказані положення прийняті на заміну положень ч. 3 ст. 8 попередньої редакції ЦПК України:

<...> 3. У разі виникнення у суду сумніву під час розгляду справи щодо відповідності закону чи іншого правового акта Конституції України, вирішення питання про конституційність якого належить до юрисдикції Конституційного Суду України, суд звертається до Верховного Суду України для вирішення питання стосовно внесення до Конституційного Суду України подання щодо конституційності закону чи іншого правового акта³.

¹ Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів: Закон України від 3 жовтня 2017 р. № 2147-VIII. *Голос України*. 2017. № 221-222.

² Там само.

³ Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18 березня 2004 р. *Голос України*. 2004 № 89.

Досліджуючи цю норму виключно за допомогою текстуального методу для з'ясування її граматичного змісту, можна і не помітити *надважливого* акценту, який було змінено останньою редакцією ЦПК України від 3 жовтня 2017 р. і який впливатиме на стабільність системи судоустрою при розгляді справ судами, дієвість дотримання принципу верховенства права при здійсненні судочинства тощо.

Адже аналіз суті зазначеної норми ЦПК України (у редакції від 3 жовтня 2017 р.) свідчить, що у цьому випадку у суду системи судоустрою відсутній сумнів, а наявним є переконання і твердження, що призводить до висновку судді про суперечність згаданого положення закону Конституції України. Водночас такий висновок уповноважений формувати виключно єдиний орган конституційної юрисдикції – Конституційний Суд України (далі – КСУ).

Далі, якщо суд є незалежним і керується принципом верховенства права, а норми Конституції України є нормами прямої дії згідно зі ст. 8 Основного Закону, то подальші процесуальні дії суду щодо звернення до Верховного Суду для вирішення питання стосовно внесення до КСУ подання щодо конституційності закону чи іншого правового акта, вирішення питання про конституційність якого належить до юрисдикції КСУ, за своєю суттю є неприйнятними і такими, що призведуть до переоцінки прийнятого судом *рішення по суті* у позапроцесуальний (квазіпроцесуальний) спосіб, адже Пленум Верховного Суду не є судовим органом, який розглядає справу по суті чи переглядає її у процесуальному порядку.

Нагадаємо, що за попередньої редакції ЦПК України суд, якщо сумнівався у конституційності окремого положення, норми або закону в цілому, він, як правило, зупиняв провадження і вмотивованою ухвалою звертався до Верховного Суду України (далі – ВСУ) для того, щоб останній виніс вказане питання на Пленум, на якому вирішив питання стосовно наявності чи відсутності обґрунтованих підстав для звернення до КСУ.

Практично така ситуація з 2014 р. і до утворення нового Верховного Суду характеризувалася популярністю звернень судів нижчого рівня із зазначеним питанням до ВСУ. Вказана ситуація ґрунтувалася зазвичай на істотних, максимально безсистемних змінах до актів законодавства, адже формально будь-який подальший закон скасовував, звужував чи обмежував права і свободи громадян, декларованих, гарантованих та закріплених попереднім законом/попередньою редакцією закону. Питома вага таких змін стосувалася трансформацій суспільних відносин у пенсійному законодавстві та інших соціальних сферах, а тому і відповідні “звуження” та сумніви судів із цього приводу стосувалися передусім судів адміністративної юрисдикції.

Водночас при розгляді судами цивільних справ виникали питання незаконного позбавлення права власності вкладників банків, покладання відповідальності відшкодувати моральну шкоду замість Фонду соціального страхування тощо. І всі ці проблемні питання виникали у зв'язку із неякісною підготовкою змін до законів, які при практичній їх реалізації впливали на права і свободи людини.

Зауважимо, що близько 60 % від усіх звернень судів загальної юрисдикції все ж таки містило належні мотиви й аргументи сумніву суду стосовно конституційності того чи іншого положення закону чи його змісту в цілому і Пленум ВСУ вчасно звертався із відповідними поданнями.

Наслідком цього було те, що суди під час розгляду справи, фактичні обставини якої свідчать про однаковість обставин зі справою, в якій *вже було внесено конституційне подання* ВСУ, відкрито конституційне провадження і справа розглядається у КСУ, могли зупинити провадження у справі.

Багато питань, щодо яких зверталися суди, перебували у політико-правовій площині, і ззовні виглядало так, що чимало суддів почали зловживати зупиненням провадження у справі і зверненням до ВСУ. Суддя під час розгляду справи наводив мотиви власного сумніву і постановляв ухвалу про зупинення провадження у справі. При цьому ЦПК України (у попередній редакції) прямо про це не вказував, оскільки обов'язковою підставою для зупинення провадження у справі відповідно до п. 4 ч. 1 ст. 208 ЦПК України (у попередній редакції) було: "...неможливості розгляду цієї справи до вирішення іншої справи, що *розглядається в порядку конституційного, цивільного, господарського, кримінального чи адміністративного судочинства*" (курсив наш. – І. Б.). А наявний сумнів судді ще не свідчить про відкрите конституційне провадження з цього приводу.

Водночас, якщо виходити із принципу правової визначеності, суддя, який має сумнів щодо конституційності закону, звертається до ВСУ із належно вмотивованою ухвалою (за попередньою редакцією ЦПК України) стосовно внесення відповідного подання, не має логічних підстав щодо продовження розгляду справи у звичайному режимі, оскільки у цьому випадку змушений формувати мотивувальну частину рішення, а за нею – резолютивну, – виходячи із приписів закону, який, на його думку, не є конституційним. У цьому простежується як мінімум дисонанс внутрішнього переконання судді при вирішенні цивільної справи, оскільки цим самим суддя може здійснити певні процесуальні дії, які у подальшому можуть стати підставою для настання його дисциплінарної відповідальності.

Природно і логічно, що багато суддів, усвідомлюючи таке, зупиняли провадження у цивільній справі і чекали рішення ВСУ, та, в разі внесен-

ня подання – рішення КСУ. Також слід вказати на максимальну повільність єдиного орону конституційної юрисдикції щодо конституційних проваджень за внесеними ВСУ поданням. Можна припустити, що така фактична ситуація, серед іншого, можливо, і посприяла появі нової норми – ч. 6 ст. 10 ЦПК України (від 3 жовтня 2017 р.).

Водночас прийняті законодавчі новели призведуть до діаметрально протилежного результату, ніж очікуваний позитивний, про що говорять, зокрема, і судді новоутвореного Верховного Суду⁴.

Конституційний постулат, що суддя, здійснюючи правосуддя, є незалежним і керується верховенством права (ч. 1 ст. 129 Конституції України) ризикує знівелюватися у зв'язку з прийняттям вказаної вище процесуальної новели, зважаючи на таке.

Суддя, виходячи із буквального тексту ч. 6 ст. 10 ЦК України (у редакції від 3 жовтня 2017 р.), доходить висновку, що закон чи інший правовий акт суперечить Конституції України, і не застосовує такий закон чи інший правовий акт, а застосовує норми Конституції України як норми прямої дії.

Аналіз суті зазначеної норми ЦПК України (у редакції від 3 жовтня 2017 р.) свідчить, що у цьому випадку у суду системи судоустрою відсутній сумнів, а наявним є переконання і твердження, що призводить до висновку судді про суперечність згаданого положення закону Конституції України. Конструкція цієї норми побудована таким чином, що закріплює прямі дії судді (не повноваження і не обов'язок його, а саме прямі дії як наслідок його власного висновку стосовно оцінки положень конкретного закону) – застосувати положення Конституції України, а не закону, як неконституційного, на думку судді.

Водночас такий висновок уповноважений формувати виключно єдиний орган конституційної юрисдикції – КСУ. Отже, без наявності відкритого конституційного провадження суд системи судоустрою визнає закон неконституційним. Фактично такими законодавчими новелами введена презумпція неправового закону. З цього приводу слід навести вдалий вислів А. Берченка, який зазначив, 'що презумпція існування неправових законів послаблює регулятивну роль самого закону і тим самим перешкоджає державі та її інститутам у виконанні правоохоронної функції'⁵.

Крім того, якщо суд є незалежним і керується принципом верховенства права при здійсненні судочинства (ст. 129), а норми Конституції є

⁴ Дмитрій Луспенік поділился оживданиями от результатов рассмотрения конституционных жалоб' (Судебно-юридическая газета, 17 апреля 2018) <<https://sud.ua/ru/news/publication/117430-dmitriy-luspenik-podelilsya-ozhidaniyami-ot-rezultatov-rassmotreniya-konstitutsionnykh-zhalob>> дата обращения 16 Сентябрь 2018.

⁵ А Берченко, 'Еще раз о проблеме права и закона' (1999) 3/4 Журнал российского права 80.

нормами прямої дії згідно зі ст. 8 Основного Закону⁶, то нормативне закріплення *подальших прямих процесуальних дій суду* зі звернення до Верховного Суду для вирішення питання стосовно внесення до КСУ подання щодо конституційності закону чи іншого правового акта (абзац 2 ч. 6 ст. 10 ЦПК України у редакції від 3 жовтня 2017 р.), розгляд питання про конституційність якого належить до юрисдикції КСУ, за своєю суттю є неприйнятними і такими, що підривають незалежність прийнятого рішення суду по суті цивільного спору.

Так, Пленум Верховного Суду аналізує і фактично переоцінює норму права, не застосовану судом нижчого рівня при розгляді справи (відповідно до положень цивільного процесуального законодавства, згідно з правилами авторозподілу справи – компетентним судом). Однак Пленум Верховного Суду не є судовим органом і наділений іншими повноваженнями, ніж суд вищого рівня, уповноважений на перегляд справи по суті (апеляційний суд), або розгляд справи в порядку касаційного оскарження, але при цьому Пленум Верховного Суду вдається до *переоцінки прийнятого судом рішення по суті у позапроцесуальний (квазіпроцесуальний) спосіб* у частині правильності застосування норм права (конституційність чи неконституційність).

Тож прогнозованим у недалекому майбутньому (у разі практичної популярності досліджуваного позапроцесуального інструменту щодо підтвердження наявності/відсутності неконституційності положень закону, незастосованого судами нижчого рівня), вбачається ризик впровадження неправових законів, ослаблення дії норм Конституції України, порушення балансу поділу влад та нівелювання обов'язковості ухваленого судового рішення до виконання (статті 6, 8 ч. 1 ст. 129¹ Конституції України)⁷.

На нашу думку, суд нижчого рівня системи судоустрою виступає неналежним суб'єктом для формування *висновку* про неконституційність, адже згідно з наведеною редакцією норми саме цей суд доходить висновку (не сумніву!) про неконституційність закону, про що зазначає у конкретному рішенні суду по суті цивільного спору до наявності відкритого конституційного провадження з цього приводу.

Наступною проблемою є прийняття постанови Пленуму Верховного Суду про відмову у внесенні відповідного конституційного подання, якщо Пленум Верховного Суду не поділяє позицію суду, що звернувся. На нашу думку, тут вже недоречно вести мову про наявність чи відсутність обґрунтованих підстав для звернення до КСУ у зв'язку із сумнівом суду, адже загалом ідеться про переконання і висновок судді, на підставі

⁶ Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 01.09.2018).

⁷ Там само.

якого він ухвалює рішення по суті цивільного спору. У цьому разі йдеться про рішення Пленуму: вважає він наявними чи відсутніми обґрунтовані підстави для звернення. Тобто, по суті, увесь склад Верховного Суду бере участь у позапроцесуальному аналізі питання права в ухваленому рішенні *по суті* (а не у постановленій судом ухвалі про зупинення провадження) у цивільній справі, яка може у подальшому надійти на розгляд суддів цього суду у зв'язку з переглядом справи.

Пленум Верховного Суду як суду касаційної інстанції у позапроцесуальний спосіб спростовує такий висновок суду, сформований у рішенні *по суті спору* без наведення аргументів⁸, але через фіксацію позиції кожного судді (шляхом таємного голосування без можливості утриматися, оскільки це не відповідає посаді судді) і висновок Пленуму Верховного Суду закріплюється у фінальних цифрах “за” чи “проти” відповідного внесення. Обов'язок голосувати стосується усіх суддів Верховного Суду, навіть суддів того касаційного суду, до яких така справа може у майбутньому надійти у порядку касаційного перегляду.

Звісно, механічне утримання від голосування шляхом пасивних дій судді може бути відповідною реакцією судді цього суду.

Паралельно прогнозованим видається перегляд цивільної справи у звичайному порядку, передбаченому ЦПК України (у редакції від 3 жовтня 2017 р.), незважаючи на заявлені питання, повноважність дати відповідь на які належать КСУ. Оскарження цього рішення по суті спору прогнозовано відбуватиметься з боку другої сторони цивільної справи (не на користь якої ухвалено рішення), відштовхуючись від попередніх міркувань стосовно необхідності застосування саме того положень закону, який суду видається неконституційним.

У цьому, на нашу думку, полягає певний взаємозв'язок конституційного провадження і цивільного судочинства *в частині необхідності подальших досліджень розмежування і дотримання кола повноважень та функцій між юрисдикційними органами*. Проте водночас така ситуація

⁸ Про відмову у зверненні до Конституційного Суду України з конституційним поданням щодо відповідності (конституційності) пункту 3 розділу II “Прикінцеві та перехідні положення” Закону України від 06 грудня 2016 року № 1774-VIII “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України” положенням частини першої статті 8, частини третьої статті 22, частин першої та другої статті 24, частин першої статті 126, статті 130 Конституції України: постанова Пленуму Верховного Суду від 30 березня 2018 р. URL: https://supreme.court.gov.ua/supreme/pro_sud/postanova_plenumu_13/ (дата звернення: 01.09.2018); Про відмову у зверненні до Конституційного Суду України з конституційним поданням щодо відповідності (конституційності) частини другої статті 28 Закону України від 09 липня 2003 року № 1058-IV “Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування” та частини третьої статті 28 Закону України від 9 липня 2003 року № 1058-IV “Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування” у редакції Закону України від 3 жовтня 2017 року № 2148-VIII “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвищення пенсій” положенням частини першої статті 8, частин першої та третьої статті 46 Конституції України: постанова Пленуму Верховного Суду від 30 березня 2018 р. URL: https://supreme.court.gov.ua/supreme/pro_sud/postanova_plenumu_14/ (дата звернення: 01.09.2018).

очевидно підкреслює перебирання Пленумом Верховного Суду повноважень органу конституційної юрисдикції. Так, у разі внесення відповідного подання з обґрунтуванням підстав для звернення, Пленумом Верховного Суду у позапроцесуальний спосіб підтверджується *висновок* суду нижчого рівня *про неконституційність закону*, що закріплено у ЦПК України, але може свідчити про порушення принципу поділу влад, закріплених у ст. 6 Основного Закону України.

Рішення суду першої чи апеляційної інстанції, ухвалене на підставі норм Конституції України як норм прямої дії, може бути у подальшому скасоване судом касаційної інстанції в разі його оскарження, оскільки за чинною редакцією ЦПК України касаційний цивільний суд у складі Верховного Суду, об'єднана палата чи Велика Палата не володіють повноваженнями зупинити провадження у справі. За єдиним винятком – якщо Верховний Суд на засіданні Пленуму (тобто ці самі особи, але в іншому статусі – не судді у справі, а члени Пленуму) вже розглянув таке питання, вирішив звернутися до КСУ, і конституційне провадження за цим поданням відкрито (п. 6 ч. 1 ст. 251 ЦПК України у редакції від 3 жовтня 2017 р.).

Отже, окремою проблемою є подальше оскарження цивільного спору, який, на думку суду нижчого рівня, ґрунтується на нормі, яка суперечить Конституції України, а рішення по суті, яким вирішено спір, переглядається Пленумом Верховного Суду й *одночасно* оскаржується іншою стороною у касаційному цивільному суді у складі Верховного Суду. У цьому, як вже було наголошено вище, вбачається ризик блокування судового процесу загалом.

У цій площині також вбачається зв'язок між цивільним судочинством та конституційним провадженням як на етапі аналізу судом фактичних обставин цивільної справи та вибору й аналізу юридичних норм (про що було зазначено вище), так і на етапі перегляду судового рішення у зв'язку із виключними обставинами.

Так, п. 1 ч. 3 ст. 423 ЦПК України у редакції від 3 жовтня 2017 р. визначає, що однією з підстав перегляду судового рішення із виключними обставинами є:

<...> встановлена Конституційним Судом України неконституційність (*конституційність*) закону, іншого правового акта чи їх окремого положення, застосованого (не застосованого) судом при вирішенні справи, якщо рішення суду ще не виконане⁹ (курсив наш. – І. Б.).

⁹ Цивільний процесуальний кодекс України (н 3).

Закріплення такої підстави для перегляду цивільної справи за виключними обставинами, як ‘конституційність закону, застосованого/не застосованого судом...’, на нашу думку, є слабкою законодавчою конструкцією можливості виходу з блокування викладеної вище процедури взаємодії між судами системи судоустрою щодо вирішення наявності чи відсутності підстав для звернення з приводу неконституційності норми та перегляду й оскарження судового рішення до апеляційної чи касаційної інстанцій.

Висновок Пленуму Верховного Суду щодо відсутності обґрунтованих підстав для звернення до КСУ автоматично не визнає оспорюваний закон конституційним, тобто підстав для оскарження цивільної справи у зв’язку із наявністю виключних обставин не виникає. Проте наявність такої постанови одночасно може свідчити про порушення норм матеріального права судом нижчого рівня як підставу для оскарження цивільної справи у подальшому. Також окрім Верховного Суду суб’єктами права на конституційне подання є: Президент України, щонайменше 45 народних депутатів України, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, Верховна Рада Автономної Республіки Крим (ч. 1 ст. 52 Закону України “Про Конституційний Суд України”)¹⁰.

Крім того наявність істотного навантаження на касаційні суди у складі Верховного Суду, яке прогнозовано триватиме мінімум 4–5 років, свідчить, що вказана законодавча конструкція не сприятиме розблокуванню судового процесу (і встановленню дійсного змісту норми права, керуючись принципом верховенства права), оскільки головною складовою зазначеної підстави для перегляду справи у зв’язку із виключними обставинами є умова, ‘що рішення суду ще не виконане’ (п. 1 ч. 3 ст. 423 ЦПК України у редакції від 3 жовтня 2017 р.)¹¹.

Істотне навантаження на судову систему та повільність єдиного органу конституційної юрисдикції у розгляді конституційних справ об’єктивно призведе до неможливості реалізації такого способу перегляду цивільної справи, навіть, якщо оспорюваний закон, щодо якого внесено конституційне подання Верховного Суду, визнано конституційним, але рішення суду вже буде виконане. Прогнозованим наслідком, на нашу думку, є звернення заінтересованих осіб до Європейського суду з прав людини із заявою про порушення права на справедливий суд, гарантованого ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

Висновки. Ризиком практичного застосування наведених законодавчих новел ЦПК України (у редакції від 3 жовтня 2017 р.) видається блоку-

¹⁰ Про Конституційний Суд України: Закон України від 13 липня 2017 р. № 2136-VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-19> (дата звернення: 01.09.2018).

¹¹ Цивільний процесуальний кодекс України (н 3).

вання судового процесу загалом у разі подальшого оскарження цивільного спору, який, на думку суду нижчого рівня, ґрунтується на нормі, що суперечить Конституції України, а рішення по суті, яким вирішено спір, переглядається Пленумом Верховного Суду й *одночасно* оскаржується іншою стороною у касаційному цивільному суді у складі Верховного Суду.

Нормативне закріплення подальших прямих процесуальних дій суду щодо звернення до Пленуму Верховного Суду для вирішення питання про внесення у КСУ подання про неконституційність закону, що відноситься до юрисдикції КСУ, за своєю суттю є неприйнятними і такими, що підривають незалежність прийнятого рішення суду і призведуть до переоцінки прийнятого судом рішення по суті у позапроцесуальному (квазіпроцесуальному) порядку Пленумом Верховного Суду як несудовим органом. Викладене свідчить про перебирання Пленумом Верховного Суду одночасно повноважень як суду вищої інстанції в частині перегляду справи поза визначеним автоматизованою системою складом суду, так і повноваження органу конституційної юрисдикції, а також може свідчити про порушення принципу поділу влад, закріплених у ст. 6 Основного Закону України.

У процедурі оскарження цивільних спорів взаємовідносини між цивільним судочинством і потенційним відкриттям конституційного провадження не виключають можливість (навіть за наявності постанови Верховного Суду про відсутність обґрунтованих підстав для звернення до КСУ) у подальшому визнати конкретне положення закону як конституційним, так і неконституційним у разі відкриття конституційного провадження за зверненнями інших суб'єктів права на конституційне подання.

REFERENCES

List of legal documents

Legislation

1. Konstitutsiia Ukrainy [Constitution of Ukraine]: Zakon Ukrainy [the Law of Ukraine] vid 28 chervnia 1996 r. № 254k/96-VR. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (accessed: 01.09.2018) (in Ukrainian).
2. Pro vnesennia zmin do Hospodarskoho protsesualnoho kodeksu Ukrainy, Tsyvilnogo protsesualnoho kodeksu Ukrainy, Kodeksu administratyvnoho sudochnystva Ukrainy ta inshyh zakonodavchyh aktiv [On Amendments to the Commercial Procedural Code of Ukraine, the Civil Procedural Code of Ukraine, the Code of Administrative Legal Proceedings of Ukraine and other Legislative Acts]: Zakon Ukrainy [the Law of Ukraine] vid 3 zhovtnia 2017 r. № 2147-VIII. *Holos Ukrainy*. 2017. № 221-222 (in Ukrainian).

3. Tsyvilnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy [Civil Procedural Code of Ukraine]: Zakon Ukrainy [the Law of Ukraine] vid 18 bereznia 2004 r. *Holos Ukrainy*. 2004. № 89 (in Ukrainian).
4. Pro vidmovu u zvernenni do Konstytuciinoho Sudu Ukrainy z konstytuciinym podanniam shhodo vidpovidnosti (konstytuciinosti) punktu 3 rozdilii II "Prykintsevi ta perehidni polozhennia" Zakonu Ukrainy vid 6 grudnia 2016 r. № 1774-VIII "Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy" polozhenniam chastyny pershoii statti 8, chastyny trettoi statti 22, chastyn pershoii ta drugoii statti 24, chastyny pershoii statti 126, statti 130 Konstytutsii Ukrainy [On Dismissal of the Appeal to the Constitutional Court of Ukraine by Way of the Constitutional Submission on the Compliance (Constitutionality) of Clause 3, Section II "Final and Transitional Provisions" of the Law of Ukraine Dated December 06, 2016 No. 1774-VIII "On Amendments to Some Legislative Acts of Ukraine" with Provision of Part One of Article 8, Part Three of Article 22, Parts One and Two of Article 24, Part One of Article 126, Article 130 of the Constitution of Ukraine]: postanova Plenumu Verkhovnoho Sudu [Decree of the Plenum of the Supreme Court] vid 30 bereznia 2018 r. URL: https://supreme.court.gov.ua/supreme/pro_sud/postanova_plenumu_13/ (accessed: 01.09.2018) (in Ukrainian).
5. Pro vidmovu u zvernenni do Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy z konstytutsiinym podanniam shhodo vidpovidnosti (konstytutsiinosti) chastyny druhoi statti 28 Zakonu Ukrainy vid 09 lypnia 2003 roku № 1058-IV "Pro zahalnooboviazkove derzhavne pensiine strakhuvannia" ta chastyny trettoi statti 28 Zakonu Ukrainy vid 9 lypnia 2003 roku № 1058-IV "Pro zahalnooboviazkove derzhavne pensiine strakhuvannia" u redaktsii Zakonu Ukrainy vid 3 zhovtnia 2017 roku № 2148-VIII "Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shhodo pidvyshchennia pensii" polozhenniam chastyny pershoi statti 8, chastyn pershoi ta trettoi statti 46 Konstytutsii Ukrainy [On Dismissal of the Appeal to the Constitutional Court of Ukraine by Way of the Constitutional Submission on the Compliance (Constitutionality) of Part Two of Article 28 of the Law of Ukraine Dated July 09, 2003 No. 1058-IV "On Mandatory State Pension Insurance" and Part Three of Article 28 of the Law of Ukraine Dated July 09, 2003 No. 1058-IV "On Mandatory State Pension Insurance" as Amended by the Law of Ukraine Dated October 03, 2017 No. 2148-VIII "On Amendments to Some Legislative Acts of Ukraine Concerning Increase of Pensions" with Provision of Part One of Article 8, Parts One and Three of Article 46 of the Constitution of Ukraine]: Postanova Plenumu Verkhovnoho Sudu [Decree of the Plenum of the Supreme Court] vid 30 bereznia 2018 r. URL: https://supreme.court.gov.ua/supreme/pro_sud/postanova_plenumu_14/ (accessed: 01.09.2018) (in Ukrainian).

Bibliography

Journal articles

6. Berchenko A, 'Eshhe raz o probleme prava y zakona' ['Once Again on the Issue of Right and Law'] (1999) 3/4 Zhurnal rossijskogo prava 80 (in Russian).

Websites

7. 'Dmytryj Luspenyk podelylsya ozhydanniyamy ot rezultatov rassmotrenyya konstytucyonnykh zhalob' ['Dmitrii Luspenik Has Shared His Expectations of the Outcome of the Constitutional Complaints'] (*Sudebno-yuridicheskaya gazeta*, 17 aprelya 2018) <<https://sud.ua/ru/news/publication/117430-dmitriy-luspenik-podelilsya-ozhidaniyami-ot-rezultatov-rassmotreniya-konstitutsionnykh-zhalob>> accessed 1 September 2018 (in Russian).

COURT OPINION ON CONTRADICTION OF A LAW
TO THE CONSTITUTION:
RISKS IN THE PROCEDURE OF APPEAL
TO THE SUPREME COURT

ABSTRACT. The key point of the second stage of the Ukrainian judicial and constitutional reform may be seen as the adoption of the long-awaited amendments to the procedural legislation (particularly, to the Code of Civil Procedure of Ukraine, the Code of Economic Procedure of Ukraine, and the Code of Administrative Court Procedure of Ukraine) which have entered into force on December 15, 2017, the starting date of operation of the Supreme Court. The said amendments also affected the procedure according to which the courts of the judicial system may apply to the Supreme Court in case they come to the opinion on the unconstitutionality of the laws which should be applied to contested relations. The article studies which opportunities are available to a person (via the interdisciplinary, systemic and modeling methods) for protecting of an infringed constitutional right due to the presence of certain provisions of laws with the contents which are regarded by this person as inconsistent with the Constitution of Ukraine, as early as at the stage of court protection subject to civil jurisdiction.

The purpose of the article is to study the advantages and risks of the procedure according to which a court being a part of the judicial system may apply to the Supreme Court following the opinion of the court handling the case on the unconstitutionality of the law which should be applied to the contested relations.

The author provides rationale for the actual introduction of the presumption of non-legal law, emphasizes the risk of a diminished direct action of the provisions of the Constitution of Ukraine, and also the leveling of the constitutional principle of the rule of law and the binding nature of the passed court decision, and also the disturbed balance of separation of powers.

The author formulates a conclusion that the normative entrenchment of further direct procedural actions which a court should follow if it intends to apply to the Plenum of the Supreme Court with the aim of making a submission to the Constitutional Court of Ukraine (CCU) on the unconstitutionality of the law which falls under the CCU jurisdiction, are essentially unacceptable and undermine the independence of the decision passed by the court and will further lead to a re-assessment of this decision on the merits by way out of the established procedure (in the quasi-procedural manner). This opinion is based on the fact that the Plenum of the Supreme Court is not a judicial body which reviews a case on the merits according to the established procedure.

It is stated that a court which is a part of the judicial system of the lowest level acts as an improper subject to form an opinion on the unconstitutionality of a law, but not on the doubts about it, and indicates this in a particular court decision on the merits of a civil dispute before the constitutional proceedings are opened in this case.

KEYWORDS: unconstitutionality of law; by way out of the established procedure; non-legal law; the Constitutional Court of Ukraine; the Supreme Court, the Plenum of the Supreme Court; direct action of the provisions of the Constitution of Ukraine.